

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 26.04.2025 р.)
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 26.04.2025 р.)
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 26.04.2025 р.)
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 26.04.2025 р.)
5. ЗВІТ ПРО СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ за підсумками роботи січня-грудня 2024 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mvs.gov.ua/activity/prevention-corruption/statistika> (дата звернення 26.04.2025 р.)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-74>

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Лис Андрій Богданович

*кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Левкун Тетяна Василівна

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Права людини є фундаментальною цінністю демократичного суспільства та основою взаємодії держави й громадянина. Реалізація й захист цих прав не обмежується лише національним рівнем, а значною мірою залежить від ефективності функціонування місцевого самоврядування – найближчої до населення форми публічної влади. Саме органи місцевого самоврядування першими реагують на

порушення прав громадян, забезпечують доступ до базових соціальних послуг, створюють умови для участі населення у прийнятті управлінських рішень.

У контексті децентралізаційної реформи в Україні та процесу наближення до європейських стандартів публічного управління, важливим завданням стає розбудова правового механізму, здатного гарантувати захист прав людини в умовах зміненої системи розподілу владних повноважень. Тим не менше, повномасштабна військова агресія проти України актуалізувала проблематику забезпечення прав людини на місцевому рівні, особливо в умовах гуманітарної кризи, масового переміщення населення, руйнування інфраструктури та обмеження ресурсів громад.

В сучасних умовах трансформаційних змін в публічному управлінні та децентралізації влади в Україні особливої ваги набирає проблема забезпечення та ефективного захисту прав людини на місцевому щаблі. Система місцевого самоврядування, як найближча до громадян ланка публічної влади, відіграє ключову роль у реалізації соціально-економічних, політичних і культурних прав населення. Саме органи місцевого самоврядування є першими інституціями, до яких звертаються громадяни з питань захисту своїх прав та законних інтересів.

Актуальність цього питання збільшується в умовах воєнного стану, гуманітарних викликів, внутрішнього переміщення осіб та необхідності адаптації місцевих громад до нових соціально-економічних реалій. Зважаючи на це, постає нагальна потреба в удосконаленні правових, організаційних та інституційних механізмів захисту прав людини саме на рівні місцевого самоврядування.

«Європейська хартія місцевого самоврядування, яку ратифікувала Україна, визначає, що «органи місцевого самоврядування мають широкі повноваження щодо прав населення, включаючи забезпечення доступу до соціальних, економічних та культурних прав. Європейська хартія місцевого самоврядування також передбачає фінансову автономію місцевих органів влади, що є однією з умов ефективного виконання їхніх завдань» [1].

«Децентралізація влади дає змогу громадам самостійно вирішувати локальні проблеми, що створює умови для кращого захисту прав на місцях та активного залучення громадян до прийняття рішень, які їх безпосередньо стосуються. Разом з тим, в умовах воєнного стану перед органами місцевого самоврядування постали складні завдання з матеріально-технічного забезпечення територіальної оборони, організації евакуації та підтримки внутрішньо переміщених осіб» [2].

Сучасна система захисту прав людини на рівні місцевого самоврядування в Україні характеризується низкою системних проблем, що потребують наукового осмислення та практичного вирішення.

Виокремимо ключові проблемні аспекти: 1) інституційно-організаційні вади: недосконалість механізмів громадського контролю за діяльністю місцевих органів влади; відсутність спеціалізованих структур з моніторингу прав людини в органах місцевого самоврядування; нечітке розмежування повноважень між різними рівнями публічної влади; 2) процедурні перешкоди: надмірна бюрократизація процедур звернення громадян; недостатня прозорість прийняття рішень місцевими органами влади; відсутність ефективних механізмів участі громадськості у місцевому нормотворенні; 3) ресурсні обмеження: дефіцит фінансування програм з захисту прав людини на місцевому рівні; недостатня кваліфікація посадових осіб щодо правозахисних питань; відсутність ефективної системи підвищення кваліфікації працівників; 4) інформаційно-комунікаційні проблеми: недоступність публічної інформації про діяльність місцевих органів влади; недосконалість електронних сервісів взаємодії з громадянами; відсутність ефективних каналів зворотного зв'язку; 5) правозастосовчі труднощі: неоднорідність практики застосування норм про захист прав людини; складність доступу до правової допомоги на місцевому рівні; неефективність місцевих механізмів вирішення конфліктів; 6) проблема дисбалансу між місцевими інтересами та індивідуальними правами, яка проявляється у: пріоритеті «загальних інтересів» над індивідуальними правами відсутності чітких критеріїв обґрунтованості обмежень прав; недостатньому врахуванні принципу пропорційності.

«Під правозабезпечувальною діяльністю органів місцевого самоврядування пропонуємо розуміти створення умов для реалізації законних прав і свобод громадян через ухвалення рішень місцевими радами, виконання місцевих програм соціально-економічного розвитку, надання адміністративних послуг і створення умов для повноцінної участі громадян у житті громади. Правозахисну діяльність розглядаємо як діяльність, спрямовану на захист порушених прав громадян, зокрема через розгляд звернень, скарг, організацію соціального захисту вразливих груп населення, контроль за дотриманням законодавства і забезпечення громадського порядку. Правозабезпечувальна і правозахисна діяльність органів місцевого самоврядування спрямована на створення умов для реалізації прав і свобод громадян, підтримку правової рівноваги на локальному рівні та забезпечення правопорядку в громадах» [3].

Таким чином, забезпечення прав людини – це наріжний камінь функціонування органів місцевого самоврядування, адже саме на місцевому рівні відбувається виконання значної частини соціально важливих функцій, що безпосередньо впливають на якість життя громадян. Здійснений аналіз показує, що ефективність забезпечення прав та свобод особи на локальному рівні суттєво залежить від чіткості

правових повноважень органів самоврядування, прозорості управлінських процесів, а також дієвості механізмів залучення громади.

До того ж, у контексті децентралізації значення органів місцевого самоврядування у сфері захисту прав людини зростає, що потребує не тільки адекватного нормативного забезпечення, але й практичного впровадження стандартів прав людини в управлінську практику. Це набуває особливої актуальності в умовах соціальних перетворень, гуманітарних викликів та загроз, спричинених війною, що посилює потребу у створенні міцних локальних інституційних механізмів правозахисту.

Покращення системи правового регулювання місцевого самоврядування, підвищення правової обізнаності посадових осіб та громадян, а також налагодження ефективних каналів комунікації між населенням і місцевою владою – це ключові умови для формування демократичного середовища, в якому права людини стають реальним змістом діяльності місцевої влади.

Література:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text. (Дата звернення: 29.04.2025).
2. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу: аналіт. доп. / Потапенко Г.В., Баранник В.О., Бахур Н.В. та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с.
3. Камардіна Ю.В., Овіннікова Р.В. Місце і роль органів місцевого самоврядування в системі забезпечення і захисту прав людини в Україні. Вісник Маріупольського державного університету. 2024. Вип. 28. С. 56-67.